

LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

 Biblioteca de
Catalunya

UNA DIFUSIÓ DEL PATRIMONI AMB VISIÓ DE FUTUR

Diana Argelich i Isern
Jacqueline Glarner

Teoria i pràctica del col·leccionisme
Màster en gestió del patrimoni cultural
Universitat de Barcelona
Juny 2009

La Biblioteca existe ab eterno. De esa verdad cuyo corolario inmediato es la eternidad futura del mundo, ninguna mente razonable puede dudar

Jorge Luis Borges, *La Biblioteca de Babel*

ÍNDIX DE CONTINGUTS

0. PRÒLEG INTRODUCTORI.....	3
1. EL LLOC DE LES BIBLIOTEQUES NACIONALS EN EL SEGLE XXI. ALGUNS EXEMPLES	5
1.2. NEW YORK PUBLIC LIBRARY	8
1.3. NATIONAL LIBRARY OF CANADA.....	10
2. CANALS DE DIFUSIÓ DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA	12
2.1. LA PÀGINA WEB.....	12
2.2. LA DIGITALITZACIÓ DEL FONDS	14
2.2.1. PROJECTE PADICAT I D'ALTRES INICIATIVES RELACIONADES....	16
2.2.2. EL CONVENI AMB GOOGLE	19
2.2.3. LA PARTICIPACIÓ A EUROPEANA	20
2.3. LES EXPOSICIONS TEMPORALS.....	21
2.4. LES PUBLICACIONS I LA BOTIGA VIRTUAL.....	24
2.5. JORNADES, CAMPANYES I ACTIVITATS PER A LA VISIBILITAT DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA.....	25
3. OBJECTIUS ESTRATÈGICS PER ALS PROPERS ANYS	27
4. CONCLUSIONS I PROPOSTES DE MILLORA	29
5. BIBLIOGRAFIA.....	34

0. PRÒLEG INTRODUCTORI

L'acumulació de llibres en si mateixa, deia Sèneca, no és sinònim de saviesa. Els llibres tan sols són instruments de coneixement que, agrupats en una biblioteca, esdevenen col·leccions inerts que requereixen de la voluntat humana per cobrar vida i sentit. D'aquesta manera, les biblioteques són receptacles que, durant segles, han custodiat el saber, l'han conservat i han ajudat a construir la identitat social tal com l'entendem avui.

Actualment, però, sembla que el paper de les biblioteques ha estat revisat per tal que la seva funció camini en paral·lel amb les necessitats dels seus usuaris. En termes de modernitat, ja no s'entén una biblioteca que presti exclusivament els serveis que havia prestat fins aleshores, sinó que se li exigeix un compromís amb l'actualitat que ha d'anar lligat a les darreres tendències culturals d'una ciutat, una regió o un país.

Amb tot, l'actitud de les biblioteques nacionals en termes generals i de la Biblioteca de Catalunya (BC) en particular, hauria de ser d'obertura a les persones. Si d'entrada, aquestes encara no conceben la biblioteca com un espai de diàleg -sinó més aviat de silenci-, cal que la biblioteca hi arribi a través de diversos mitjans. La múltiple naturalesa d'aquests canals de difusió dependrà, doncs, de la programació, que s'hauria de situar en un mateix nivell que la resta de propostes culturals i didàctiques de la zona on la biblioteca opera.

Al llarg de les pàgines que segueixen, s'intentaran mostrar diversos paradigmes internacionals de biblioteques nacionals que semblen estar acomplint aquesta funció alhora educativa i cultural. Seguidament, es presentaran els canals de difusió de la Biblioteca de Catalunya per tal de conèixer de prop com aquesta fa partícip el ciutadà, tot palesant algunes de les bonances i mancances del seu sistema. Tot seguit, a partir dels objectius estratègics de la BC per als propers anys, s'intentarà comprendre el rumb que aquesta vol prendre, i caldrà avaluar si les mesures proposades són prou arriscades. En darrer terme, un seguit de conclusions tancaran

el cercle, que es completarà amb algunes propostes que podrien ajudar al posicionament de la Biblioteca de Catalunya en l'àmbit metropolità, nacional i, per què no, internacional.

1. EL LLOC DE LES BIBLIOTEQUES NACIONALS EN EL SEGLE XXI.

ALGUNS EXEMPLES

En l'última dècada, el desenvolupament de les tecnologies de la comunicació, l'augment constant d'informació electrònica i la irrupció de la societat de la informació en tots els camps, ha fet necessari un replantejament aprofundit del que han de ser les biblioteques i els professionals que hi treballen.

La reflexió anterior duu a redefinir un nou model de biblioteca que doni resposta als nous perfils d'usuaris derivats d'aquest escenari que presenta l'era de la informació: biblioteques que formen part de la societat i de les persones, i que ofereixen els seus serveis sense limitació de temps ni d'espai.

Com es veurà en aquest primer apartat, la majoria de biblioteques nacionals europees i nord-americanes no han quedat al marge d'aquest replantejament. Des dels respectius sistemes bibliotecaris, les diverses circumstàncies i les realitats culturals, les biblioteques nacionals han pres diverses mesures per tal d'adaptar-se progressivament als canvis socials i tecnològics. Tot això, des de la doble voluntat de crear i incrementar l'accés als seus fons, de consolidar el seu rol dins del context cultural de cada país i respondre a les demandes socials i culturals.

Els elements comuns que es troben en la missió de la majoria de biblioteques nacionals es poden resumir, a grans trets, en els següents: una clara vocació de conservació del fons com a instrument de memòria, amb la intenció de difondre'l als ciutadans i de ser útil al conjunt de la societat.

Després d'una recerca acurada del panorama bibliotecari en l'àmbit mundial, són tres les biblioteques que a continuació s'analitzaran, per tal d'oferir, a vista d'ocell, algunes de les tendències actuals més exitoses en la difusió del patrimoni literari. Tres exemples, doncs, que il·lustren força bé el camí que han seguit algunes biblioteques per tal de créixer a partir de la necessitat d'adaptació a la realitat canviant del segle XXI: la Bibliothèque Nationale de France, a París, la Public Library of New York (malgrat no ser nacional), i la National Library of Canada, a

Ottawa. Les biblioteques que en l'actualitat duen a terme una labor de contacte més directe amb la societat, han entès que pel que fa al patrimoni literari i tot aquell que se'n deriva, no n'hi ha prou només amb conservar-lo, sinó que és la seva difusió a les persones del carrer allò que realment el dota de sentit. Tot això, tenint en compte una societat cada vegada amb més consciència cultural, degut, en gran part a l'augment de persones amb estudis mitjans o superiors en els darrers anys.

En l'apartat següent es palesaran algunes iniciatives que van més enllà dels serveis bàsics que es pressuposen a una biblioteca -nacional o no-, com ara el préstec, el seu fons digitalitzat, la reproducció de documents, etc. N'hi ha d'altres que sobresurten per la seva originalitat, el seu enginy o tan sols per les seves iniciatives de posicionament social dins l'àmbit cultural de cada ciutat o país.

1.1. LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE

Un dels valors afegits de la Bibliothèque Nationale de France (BNF) és la riquesa incalculable de les seves col·leccions, que reuneixen un fons comú procedent de diverses fonts internacionals, repartit en les seves nombroses seus, a París i fora de la capital. Com a entitat pública, la seva manera de funcionar, subjecta a la monumentalitat mateixa de la institució, les jerarquies corresponents i a la burocràcia establerta, li resulta sovint força complicat organitzar activitats *per se*. És per això que molt sovint participa en iniciatives (dins i fora de les fronteres gal·les) que impliquen l'exposició d'algunes de les seves col·leccions -o part d'elles-, sense ser-ne directament la seu organitzativa. Tan sols cal pensar en l'exposició sobre *ukiyo-e* a la Pedrera de Barcelona (Obra Social de Caixa Catalunya) el 2008, on la seva col·lecció va ser la protagonista de la mostra. Així, la seva col·lecció va transcendir per primera vegada les fronteres de França i va servir, no tan sols per donar a conèixer el fons ignot, sinó també per establir lligams exteriors amb d'altres

institucions que ajuden a la seva visibilitat i fomenten la utilitat del patrimoni i de la mateixa institució.

Actualment, una institució patrimonial no arriba del tot a la població si aquesta no hi té un accés renovat i directe i, encara més, si no pot expressar la seva opinió vers aquesta. Pel que fa a la BNF, com tants museus o centres culturals de caire modern, l'existència de blocs virtuals constantment actualitzats permet la modernització de la institució. I no només en l'àmbit de la seva imatge corporativa sinó també com a eina de coneixement del públic, per aprendre'n i millorar, així, les propostes futures.

En el cas de la BNF, són quatre els blocs amb què compta actualment: *Les voix ensevelies*¹, *Blog Gallica*², *Bloc Lecteurs de la Bibliothèque Nationale de France*³ i el bloc corresponent a cada exposició temporal. Amb l'existència d'aquests blocs, no només s'està ramificant l'oferta per tal que cada usuari accedeixi a l'espai d'acord als seus interessos, sinó que també permet mantenir-hi un col·loqui obert i oferir una mirada fresca i actual a la col·lecció.

Que una biblioteca nacional és una institució patrimonial d'interès ciutadà, ningú no ho dubta. Però que aquesta sovint es tingui en compte com a tal i sigui vista de la mateixa manera que un museu, ja no és tan freqüent. La BNF, però, té molt clar el seu paper en la societat francesa, i una de les iniciatives més interessants en què participa és la cèlebre Nit dels Museus. La visita a la BNF (a la seu Richelieu de París) ofereix contemplar les col·leccions del museu de les monedes, medalles i antiguitats en presència dels conservadors, així com veure l'obertura de l'espai històric, el Saló Lluís XV, a més de les exposicions temporals. Situant-se a la categoria de museu, la biblioteca podrà, en aquest cas, trencar els esquemes que sovint fan que una institució d'aquestes característiques no sembli accessible al ciutadà.

¹ <http://blog.bnf.fr/voix/>

² <http://blog.bnf.fr/gallica/>

³ <http://blog.bnf.fr/lecteurs/>

Les exposicions temporals, que ja comencen a ser una constant en entitats d'aquest tipus en l'àmbit nacional i internacional, han esdevingut un bon pretext per donar a conèixer el fons propi de cada lloc. Malgrat tot, amb Internet com a canal clau d'informació d'una societat informatitzada, poques institucions estan emprant les eines necessàries per tal que el seu patrimoni arribi directament al públic, sense necessitat que aquest s'hi desplaci físicament. És clar que contemplar un manuscrit medieval o un seguit de cartes d'un escriptor il·lustre en viu no és el mateix que veure-ho en una pantalla d'ordinador, però el fet que es pugui accedir a l'exposició a través de la seva pàgina web, és un recurs no tan sols innovador, sinó també relativament fàcil i econòmic per a la institució. Probablement les exposicions virtuals siguin un mitjà per aconseguir més públic, que, atret per la proposta, vulgui accedir a la biblioteca a contemplar-lo en directe. Encara avui, la xarxa no ha esborrat la curiositat humana per veure l'objecte, la relíquia, en directe, per sentir-ne l'autenticitat i forjar-se'n el propi ideari.

1.2. NEW YORK PUBLIC LIBRARY

En primer lloc, cal palesar que la New York Public Library (NYPL) no pertany a la categoria de biblioteca nacional, sinó que és la biblioteca de la ciutat de Nova York, amb diverses seus arreu de la metròpoli. El model nord-americà de gestió de la cultura i el patrimoni, com en tants d'altres aspectes, és molt sovint avantguardista, i s'acostuma a situar al capdavant de les tendències d'altres països desenvolupats, que més endavant s'acabaran important.

Del model nord-americà s'ha triat la NYPL perquè la biblioteca nacional dels Estats Units d'Amèrica, la Library of the Congress, sembla seguir un patró més clàssic i no tant innovador i interessant com el de la novaiorquesa, pel que fa a la seva difusió i al seu apropament directe a la ciutadania.

Una iniciativa que és força emprada en l'àmbit periodístic o, al menys, força present en els mitjans de comunicació, és la realització de xats amb personatges de l'actualitat. La NYPL ha adoptat aquesta iniciativa al seu àmbit, i ha establert un cicle de xats amb autors contemporanis, de literatura infantil i juvenil així com de *best sellers* nacionals. Després, a la pàgina web es poden trobar les transcripcions d'aquests xats, de manera que hi romandran com a testimoni accessible directament des de la web de la biblioteca. En aquest cas, doncs, la biblioteca es converteix en canal directe entre l'autor i el lector, que alhora esdevé usuari de la biblioteca, encara que sigui virtualment.

Un element clau per tal que les biblioteques del segle XXI tinguin un lloc a la societat no passa només per voler mostrar el seu fons, sinó sobretot per tal que allò que es mostra o es fa públic sigui profitós per al ciutadà. En aquest cas, la NYPL sembla haver entès aquest concepte, i resta pendent dels interessos i necessitats dels usuaris, tant si ho són regularment com si no. Una de les iniciatives que respon a aquesta idea és el taller que realitza sobre temes actuals, com per exemple, un que versa sobre com mantenir, en temps de crisi, el lloc de treball, o saber cercar-ne un de nou, tot explicant les eines de recerca que l'usuari haurà d'emprar per tal que aquesta sigui satisfactòria. D'altres temes d'actualitat tractats en diverses activitats de la biblioteca són l'aprenentatge d'eines informàtiques, l'homosexualitat, la immigració, o el concepte de família al segle XXI, per citar alguns exemples.

Tenint molt en compte la segmentació de públic potencial -o no- de la biblioteca, la NYPL ha creat una pàgina especial per als més petits, *On lion for kids*, i una altra per als adolescents, *Teenlink*. Perquè la manera d'oferir un mateix producte no serà idèntica si aquest es presenta a un adult o a un infant, o a un estudiant i a un grup de la tercera edat. I en el cas de l'oferta al públic infantil, la pàgina web específica per a ells té un disseny particular, amb una mascota que identifica la biblioteca, i un seguit de menús al seu abast on la navegació resulta fàcil i intuïtiva. Aquesta pàgina conté jocs interactius, informació d'esdeveniments dedicats a aquest col·lectiu, les darreres novetats editorials, o un cercador especial, entre d'altres.

D'aquesta manera, la biblioteca s'apropa als nens i els familiaritza, si els pares en són usuaris, tot facilitant la seva fidelització. La pàgina per a adolescents, al seu torn, té la mateixa intenció: apropar aquest col·lectiu a la biblioteca, tasca força difícil. Així, la pàgina especial de la NYPL per a joves i adolescents no tan sols té un disseny adequat per al col·lectiu, sinó que la manera d'exposar els continguts casa força bé perquè emprava un llenguatge molt més col·loquial que el de la pàgina principal. En ambdós casos, les finalitats són sempre les mateixes, l'única cosa que varia és el to i l'acostament -virtual- de l'emissor.

És rellevant adonar-se que un nombre important de les iniciatives que promou aquesta biblioteca són realitzades en col·laboració amb d'altres entitats com ara associacions (per la lluita dels drets homosexuals, per la memòria històrica, esglésies, etc.), properes en l'espai, la qual cosa enriqueix els temes tractats mentre en facilita la difusió i diversifica les despeses d'execució.

1.3. NATIONAL LIBRARY OF CANADA

La tradició canadenc, deutora de la tradició francòfona i dels Estats Units, resulta en aquest context força interessant d'analitzar, perquè en alguns aspectes es desmarca d'una i l'altra tradició.

Si la pretensió és que el públic accedeixi a les pròpies instal·lacions, caldrà conèixer els seus gustos i analitzar les activitats que prefereix realitzar durant el seu temps d'oci, per tal d'adequar-s'hi. La National Library of Canada, en una de les seves iniciatives provinents de diverses disciplines, participa en festivals de música, com ara l'Ottawa International Festival.

Novament, el públic infantil és clau en la programació, i en aquest cas s'aprofita perfectament l'època d'estiu per apropar-s'hi. S'ha creat el TD⁴ Summer

⁴ Patrocinat pel Toronto Dominion Bank Financial, motiu pel qual les inicials del programa infantil són TD.

Reading Club's Agent 009, un concurs que convida els nens a llegir llibres durant l'estiu, tot assegurant la diversió i el plaer relacionat amb la lectura. Aquest és un públic creixent -segons dades d'aquesta biblioteca- que cal mantenir i augmentar per tal que quan sigui adult, hagi adquirit aquest hàbit.

Si es vol assimilar el concepte de biblioteca al concepte d'oci i distracció, cal no oblidar mai el temps en què el públic destina els seus moments lliures: la nit i els caps de setmana. En conseqüència, totes aquelles iniciatives fora d'horari laboral seran més susceptibles de tenir èxit, i psicològicament, s'associaran també al temps lliure i no tant a l'obligació o l'avorriment. Una bona idea és programar sessions de cinema, tot diferenciant-se de les sales convencionals. Una vegada més, la National Library of Canada s'ha associat amb un festival de cinema (el BC Scene Festival) per tal de projectar algunes de les pel·lícules d'aquest certamen de curtmetratges, tant en boga els últims anys. Paral·lelament, aquest tipus d'iniciatives s'han dut a terme també en l'àmbit musical.

La pedagogia sembla que també forma part dels interessos d'aquesta biblioteca, on un dels seus tallers més freqüentats és el de formadors de narradors de contes. D'altres exemples innovadors i que semblen suscitar un interès entre la societat són, per exemple, les jornades de narracions d'històries per part dels usuaris - i no- de la biblioteca, que esdevenen protagonistes; representacions d'obres de teatre per part de nens, entre d'altres.

2. CANALS DE DIFUSIÓ DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

La Biblioteca de Catalunya, fundada el 1907, és la biblioteca nacional de Catalunya. Aquesta institució constitueix una peça fonamental del mapa cultural del país i es defineix en els seus estatuts com una institució nacional al servei del patrimoni, la recerca i la cooperació.

Tot seguit es mencionaran les principals vies de difusió amb què la BC pretén expandir el seu patrimoni arreu del territori tangible -Catalunya- i intangible -a través de la xarxa-. En primer lloc, es farà referència a la pàgina web, el mitjà més directe i ràpid d'apropament a la biblioteca. A continuació, es tractarà la digitalització del fons, una preocupació generalitzada en el sector, que inclou la participació a projectes de naturaleses ben diverses. Les exposicions temporals del fons de la BC seran el tercer punt analitzat, seguides de les publicacions pròpies de la Biblioteca. Finalment, totes aquelles activitats que impliquen un contacte directe de la institució amb la societat, quedaran englobades en el darrer subapartat, relatiu a jornades i campanyes actives per presentar el patrimoni sense intermediaris.

2.1. LA PÀGINA WEB

No és cap novetat que la plana web de qualsevol empresa o institució és actualment la seva cara visible, el lloc d'on es pot extreure una primera impressió i formar una opinió inicial sobre aquesta. A més, la visió de l'usuari d'una plana web és, cada vegada, més determinant per a la seva opinió i per elegir si farà ús dels seus serveis, o accedirà a la competència.

Amb tot l'anterior, la pàgina web de la Biblioteca de Catalunya (www.bnc.cat) és l'element de presentació que, en primera instància, apropa l'usuari en potència (públic objectiu) als serveis que ofereix. Cal dir que ja en un primer

moment, l'estètica i el disseny de la plana web transmeten la sensació d'antiguitat i obsolència, poc propers al públic jove, relacionables directament amb la naturalesa de la institució. Si més no, aquesta és la impressió que es pot endur l'usuari que accedeix per primera vegada al web. Tenint en compte que el temps mitjà de consulta d'una pàgina web s'escurça cada vegada més en l'internauta mitjà, si aquest no troba de seguida allò que troba, es cansarà aviat i desistirà en la recerca. S'ha d'afegir que el disseny, poc intuïtiu i amb una manca de facilitat per trobar els diferents submenús, no ajuda pas a aprofundir en aquesta investigació. I aquest és un tema que acaba revertint en la imatge general de la BC i, en conseqüència, en la seva aflluència de públic.

En aquesta darrera versió de la pàgina -que tal com s'indica a la declaració d'accessibilitat, data de l'any 2007-, es percep certa passivitat per part de la institució. Amb això es vol fer referència a la manca d'interacció entre l'usuari i la pàgina, que no permet que aquest se'n senti protagonista, ni que interactuï, d'una manera o una altra, amb la BC. Des que l'internauta està plenament habituat a ser-ho en un món on la web ja és 2.0, basada en comunitats d'usuaris i una gama de serveis especials com ara les xarxes socials, els blocs o els *wikis*, el fet que no se'l faci partícip de cap comunitat, ja pot semblar, avui dia, una barrera -imaginària i real- d'entrada a la pròpia institució.

Ja en són moltes les institucions⁵ que opten per introduir a les seves pàgines principals blocs referents a cada activitat especial i temporal (exposicions, festivals...) així com formar un grup en una xarxa social (Facebook, Twitter...) per tal de crear sinergies entre els usuaris i potenciar-ne la participació. El fet de rebre periòdicament un *newsletter* o butlletí de notícies al correu electrònic és també un

⁵ El Centre de Cultura Contemporània és una de les institucions nacionals pioneres en emprar la web 2.0 en la seva pàgina principal. Durant cada exposició o festival, se'n crea un bloc específic, amb la possibilitat que els usuaris expressin les seves opinions, a més que col·laborin de manera directa en els continguts d'aquestes pàgines. D'altres institucions, com ara la Fundació Miró, tenen un grup a Facebook que permet als seus membres estar al dia de les activitats que s'hi realitzen així com d'altres iniciatives relatives al món de l'art contemporani.

altre recurs força efectiu per potenciar la fidelitat dels usuaris. I la Biblioteca de Catalunya, a hores d'ara, no compta amb cap d'aquests recursos.

La sensació general que transmet la pàgina de la BC palesa una enorme voluntat de donar-se a conèixer, però establint una frontera intangible entre l'usuari i la institució. Tot això és una llàstima, perquè els continguts de la Biblioteca són força nodrits i les opcions de recerca molt avançades gràcies a la creixent digitalització del seu fons i d'altres fons afins⁶.

Però, amb tot, els recursos de la xarxa pel que fa a possibilitats de difusió de la col·lecció a través de la pàgina web, que podria ser el millor canal, no són gens aprofitats per la BC. No tan sols són gairebé inexistents les activitats originals i creatives de difusió que podrien atraure el públic, sinó que, a més, no són gens fàcils de trobar a la pàgina. Poc conscient del potencial de la xarxa, aquesta institució centenària plasma en els seus propòsits de futur les intencions de gaudir d'un bon posicionament a la web. Això sembla més una declaració d'intencions que de propostes tangibles, i el diàleg obert entre l'usuari i la BC una il·lusió per complir, perquè en el món real encara li queda un llarg camí per recórrer.

2.2. LA DIGITALITZACIÓ DEL FONTS

Abans d'esmentar el procés de digitalització del fons de la BC, cal introduir i tenir presents certs contextos i conèixer els orígens d'una de les iniciatives més ambiciosos de la institució, per tal de comprendre la magnitud d'aquest projecte.

El terreny de la digitalització és clau en la fase actual de desenvolupament de les societats de la informació i el coneixement. Per comprendre d'on sorgeix aquesta noció, és necessari remuntar-se a l'anomenada *Agenda de Lisboa*, un pla de desenvolupament de la Unió Europea aprovat pel Consell Europeu entre el 23 i el 24

⁶ Vegeu punts 2.2.1 i 2.2.2 d'aquesta anàlisi.

de març del 2000, relatiu a l'economia del coneixement⁷. L'*Agenda de Lisboa* té, entre d'altres temes, l'objectiu últim de convertir la UE en l'economia basada en el coneixement més competitiva i dinàmica del món, a partir de la definició de tres eixos principals per explotar el potencial de la tecnologia digital i ampliar, així, l'accés a la informació: l'accessibilitat en línia, la digitalització de les col·leccions analògiques i la preservació i l'emmagatzematge dels continguts digitals.

Quan en aquestes pàgines es parla de digitalització, es fa referència a la transferència a un codi digital dels materials culturals que fins aleshores es trobaven en suport analògic. Però no es pot oblidar que aquest és tan sols un aspecte específic del que ha de ser una política amb un abast molt més ampli. És evident que aquest pas de l'esfera analògica a la digital només és una petita part d'això a què s'està intentant donar resposta aquí, com a política global de gestió, difusió i preservació en format digital de la documentació amb valor històric, científic o creada fins a l'actualitat.

En definitiva, la transferència de continguts culturals a suport digital no tindria cap sentit si no fos per tal de garantir-ne la preservació, facilitar-ne la difusió, posar-los a disposició dels ciutadans i augmentar la presència i la visibilitat de la cultura catalana -del fons de la BC, en aquest cas- a la xarxa. Per tal de fer una breu descripció dels projectes de digitalització que s'estan duent a terme és necessari especificar, en més o menys mesura, no només què es digitalitza o es preveu digitalitzar, sinó també quin model de gestió de l'accés en línia s'ofereix per als continguts digitalitzats i quines són les seves polítiques de preservació.

Tal com s'ha apuntat al primer apartat d'aquesta anàlisi, la digitalització de les col·leccions de les biblioteques -nacionals o no-, ha estat en els darrers anys i està essent actualment, una de les principals preocupacions d'aquestes entitats. I la Biblioteca de Catalunya, sempre en el marc de les directrius europees, i malgrat la

⁷ Les conclusions de l'*Agenda de Lisboa* referents al tema que ocupa aquest estudi, es troben al capítol titulat "Preparació del pas a una economia competitiva, dinàmica i basada en el coneixement", dins el document http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_es.htm.

manca de recursos en front els seus homòlegs internacionals, no ha estat menys. De fet, el mes de març de 2009 va tenir lloc una jornada titulada *La digitalització de la cultura a Catalunya*, organitzada per la BC i el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació i el Departament de Governació, que tractava els temes principals en torn a la digitalització, com ara els darrers projectes implantats, la digitalització de les institucions o la indústria de la digitalització a Catalunya, entre d'altres.

Un dels tres eixos bàsics del Pla Estratègic de la BC dels anys 2004 al 2008 contemplava, de nou, aquesta iniciativa per facilitar l'accés i l'ús dels fons i els recursos d'informació. Així, la BC es proposava obrir la consulta dels seus fons generals, en tots els seus suports i recursos d'informació; potenciar els serveis web de la biblioteca; incrementar les col·leccions accessibles en format digital i electrònic; facilitar l'accés de tots els ciutadans a la informació i documentació, i respondre a la demanda cultural i social d'accés a la Biblioteca més enllà de la investigació.

La Biblioteca de Catalunya, com a membre del Consorci de Biblioteques de les Universitats de Catalunya, participa, a més, en la Biblioteca Digital de Catalunya (BDC). També col·labora, des de 1998, en el projecte de la Biblioteca virtual Miguel de Cervantes. En els últims anys, la Biblioteca de Catalunya ha endegat força projectes per fomentar la digitalització de fons propi i la posterior consulta via web. Entre aquests projectes, destaquen els següents:

2.2.1. PROJECTE PADICAT I D'ALTRES INICIATIVES RELACIONADES

Les tecnologies de la informació i la comunicació han facilitat que el patrimoni cultural i científic i la informació en general es presentin en format digital, com també en els formats analògics tradicionals. En termes de la Unesco, *els recursos que són fruit del coneixement o l'expressió dels éssers humans, ja siguin de*

*caràcter cultural, educatiu, científic o administratiu, o compreguin informació tècnica, jurídica, mèdica i d'un altre tipus, es generen directament en format digital*⁸.

En parlar de digitalització, en aquest treball, es farà referència exclusivament a la transferència a un codi digital dels materials culturals que fins aleshores es trobaven en suport analògic. Aquesta realitat, sumada a la voluntat de les persones, les institucions i els governs de vetllar per a la preservació de qualsevol forma de patrimoni, ha possibilitat que les administracions de diversos països hagin promogut polítiques destinades a garantir l'accés permanent a la producció digital -la recopilació i l'emmagatzematge, el tractament, la preservació i la difusió- per part dels agents públics i privats.

Malgrat les dificultats tècniques, diversos països han entès la necessitat de passar a l'acció, d'establir polítiques i emprendre accions de preservació per assegurar la pervivència de la producció digital, com ja s'havia fet històricament amb els documents impresos i en suports tradicionals. En la major part dels casos ha estat la biblioteca nacional qui ha liderat el procés de preservació i l'accés del patrimoni digital.

Un dipòsit digital nacional té la missió de garantir l'accés a llarg termini als recursos digitals que es generen en un territori, o sobre un territori determinat. Si es vol reflectir de forma fidel la història i el desenvolupament econòmic, social, cultural i científic d'un país, no es pot obviar tota la producció web que es genera.

La intenció principal de dur a terme projectes de preservació de patrimoni digital rau en el posicionament del país en preservació digital de la producció pròpia, en recerca i ús dels nous formats digitals, en l'accés a les pàgines web. A Catalunya, la iniciativa que vetlla per a la preservació del patrimoni digital és el PADICAT.

El projecte PADICAT⁹, iniciat el 2005, té per objectiu dissenyar i produir un sistema que permeti a la Biblioteca de Catalunya compilar, processar i donar accés permanent a la producció digital catalana, és a dir, recopilar tots aquells documents

⁸ Dins la *Carta per a la preservació del patrimoni digital* publicada per la UNESCO l'any 2003 (http://portal.unesco.org/ci/en/files/13367/10676067825Charter_es.pdf/Charter_es.pdf).

⁹ Per a més informació sobre el projecte PADICAT, consulteu el web www.padicat.cat.

que neixen digitals. És l'equivalent al ja conegut Dipòsit Legal en l'entorn del llibre. Per aconseguir-ho, es compilen massivament els recursos digitals publicats a Internet, s'impulsa el dipòsit sistemàtic de la producció web dels agents implicats a Catalunya, i es promouen línies de recerca per mitjà de la integració dels recursos digitals de determinats esdeveniments de la vida pública catalana.

El juny de 2005 la BC va iniciar la fase preliminar, de planificació, en la qual es va realitzar l'anàlisi dels projectes i recursos existents, els agents implicats en la producció de pàgines web de Catalunya, i els aspectes legals que condicionen les pràctiques que es volen dur a terme. El període 2006-2008 representa la fase de producció, de pla pilot del projecte, i la fase d'explotació del PADICAT: la captura sistemàtica de la web catalana. El 2009 es preveu que el sistema hagi realitzat una captura de 100.000 pàgines web, la qual cosa significaria uns 50 milions d'arxius i 30 Terabytes de volum. Paral·lelament, es preveu tancar acords de cooperació amb 1.000 institucions de tot tipus, així com permetre l'accés en obert, en línia, a bona part de la col·lecció.

Aquest sistema es basa en l'aplicació d'una sèrie de programes informàtics que permeten la captura, l'emmagatzemament, l'organització, la preservació i l'accés permanent a les pàgines web publicades a Internet.

El PADICAT compta amb la col·laboració del Centre de Supercomputació de Catalunya (CESCA) i el suport de la Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya, i té un pressupost aproximat de 800.000€.

En paral·lel, coexisteixen d'altres iniciatives relacionades amb la digitalització del fons, endegades per la BC. D'una banda, l'ARCA (Arxiu de Revistes Catalanes Antiques) és un portal d'accés obert que inclou publicacions periòdiques tancades que han estat representatives dins la cultura i la societat catalanes. És un dipòsit cooperatiu de preservació digital impulsat per la Biblioteca de Catalunya amb el suport del Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya (CBUC).

Aquest portal facilita la consulta de la col·lecció sencera de les publicacions periòdiques, encara que els exemplars originals estiguin repartits entre diverses

institucions. És un projecte que potenciarà la investigació entre els estudiosos i contribuirà a preservar el patrimoni hemerogràfic original, ja que l'ús de les col·leccions en paper es reduirà, i, per tant, s'evitarà el seu desgast físic.

D'altra banda, el RACÓ (Revistes Catalanes d'Accés Obert) és un dipòsit des del qual es poden consultar en accés obert els articles amb el text complet de revistes científiques, culturals i erudites catalanes que es publiquen actualment. La principal finalitat de RACÓ és augmentar la visibilitat i la consulta de les revistes, ja siguin electròniques o escanejades a partir del suport paper, per tal de difondre la producció científica i acadèmica. Amb aquest projecte s'impulsa l'edició electrònica de les revistes catalanes, se'n facilita la consulta i la seva preservació.

2.2.2. EL CONVENI AMB GOOGLE

Cada vegada sembla més proper poder fer realitat el vell somni de crear una gran biblioteca universal. El cercador Google, però, ho posa a l'abast de tots els internautes, tot digitalitzant fons de diversos centres i volcant-los a la xarxa a través del seu programa de recerca de llibres. L'operació posa a disposició de qualsevol usuari uns 380.000 llibres de manera gratuïta.

La Biblioteca de Catalunya i quatre biblioteques catalanes més van anunciar el 10 de gener de 2007, la seva adhesió al Projecte de Biblioteques de Google per digitalitzar centenars de milers de llibres de domini públic (no subjectes a drets d'autor) i posar-los a disposició de milions de persones a través d'Internet.

La BC actua com a coordinadora i interlocutora de les altres quatre biblioteques catalanes que participen en el projecte: la Biblioteca del monestir de Montserrat, la Biblioteca Episcopal del Seminari de Barcelona, la Biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya i la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès.

Els seus fons inclouen col·leccions especials d'alt valor patrimonial català, castellà, francès, alemany, llatí i anglès. En especial, destaquen les obres de Ramon

Llull, Jacint Verdaguer o Miguel de Cervantes. La participació de les biblioteques catalanes enriqueix el fons multilingüe de Google tot oferint més llibres en més llengües a més persones del món. Una vegada que els llibres hagin estat digitalitzats, tothom podrà descobrir-los, trobar-los i llegir-los a “Google Cerca de Llibres”.

El conjunt de biblioteques catalanes esdevé, així, el segon soci no anglosaxó que se suma al Projecte per a Biblioteques, dins el Programa Google Cerca de Llibres (després de la Biblioteca de la Universidad Complutense de Madrid) i el tercer d'Europa (Universitat d'Oxford).

Dolors Lamarca, directora de la Biblioteca de Catalunya i coordinadora de la participació catalana a Google, va desvetllar que tan sols la BC havia calculat una despesa de 60 milions d'euros per digitalitzar el seu fons. El cost per pàgina digitalitzada, segons la Generalitat de Catalunya, és d'uns 0,65 euros. Lamarca va afirmar a la premsa que amb aquest acord s'està reorientant la inversió i, a més, permetrà el posicionament a la plataforma de Google, amb la qual cosa -assegura-, s'obriran les biblioteques catalanes arreu del món.

2.2.3. LA PARTICIPACIÓ A EUROPEANA

Per situar el projecte d'Europeana en el seu context, cal remuntar-se al juny del 2005, quan la Comissió Europea va publicar l'*i2010: comunicació sobre biblioteques digitals*, on va anunciar la seva estratègia per promoure i donar suport a la creació d'una biblioteca digital europea.

Gairebé dos anys més tard, el 23 de març de 2007, en el marc de l'European Digital Library Project¹⁰, es va presentar Europeana¹¹ com a projecte de la futura Biblioteca Digital Europea, liderada per la BNF. Europeana respon a un prototip que, a dia d'avui, permet l'accés a dos milions d'objectes digitals (llibres, diaris,

¹⁰ Pàgina oficial de l'EDLP: <http://www.edlproject.eu>

¹¹ Pàgina oficial d'Europeana: <http://www.europeana.eu/>

fotografies, materials d'arxiu, mapes, manuscrits i fons audiovisual). Ja l'any 2005, Europeana declarava que el seu objectiu era la digitalització de 600.000 a un milió de llibres cada any. El juliol del 2007, la Biblioteca de Catalunya va ser convidada a participar en aquesta iniciativa d'àmbit europeu.

Els objectius d'Europeana se centren en promoure el diàleg entre institucions patrimonials de quatre dominis: biblioteques, arxius, museus i arxius audiovisuals; facilitar l'accés i la interoperabilitat entre col·leccions digitals europees en un context multilingüe, tot potenciant l'ús d'estàndards i pràctiques comunes; fer visible el patrimoni cultural europeu en tota la seva extensió i diversitat.

2.3. LES EXPOSICIONS TEMPORALS

En primer lloc, cal aclarir que les exposicions temporals, tractades en un punt especial per la seva importància per a la BC, són una de les iniciatives que permeten fer sortir les obres dels prestatges i dipòsits i mostrar-les al públic general.

A més, la BC col·labora en exposicions organitzades per altres institucions prestant temporalment documents de les seves col·leccions i donant a conèixer, d'aquesta manera, les seves peces més valuoses o significatives. Malgrat tot, en l'àmbit global, la visibilitat d'aquestes col·leccions no té especial ressò, tal vegada perquè aquest tipus de col·laboracions són més aviat anecdòtiques tant en freqüència com en quantitat d'objectes cedits a mostres. El préstec temporal de les obres de la BC està subjecte a una normativa, condicions¹² i a criteris que garanteixen la conservació d'aquest patrimoni, i cada obra té un límit de sortida de la institució, per evitar el seu deteriorament.

La naturalesa de les exposicions que realitza la BC és tant variada com el seu fons, la qual cosa permet la interdisciplinarietat i la diversitat de les matèries

¹² En el següent document es troben els requeriments que exigeix la BC a l'hora de prestar una de les seves obres per a exposicions externes: http://www.bnc.cat/serveis/normativa_expo_cat.pdf.

tractades. Els darrers anys, la programació del departament d'exposicions no s'ha vist especialment encaminada vers cap temàtica concreta, sinó que el discurs de cadascuna responia a la voluntat de mostrar la riquesa patrimonial de la Biblioteca, en les seves múltiples vessants.

Les temàtiques tractades al llarg de les exposicions més recents versen essencialment sobre personatges il·lustres de la cultura catalana (músics, escriptors i poetes, artistes plàstics, polítics...), sovint aprofitant-ne l'efemèride, així com sobre esdeveniments polítics i culturals rellevants per a Catalunya i per a la BC, entre d'altres.

Les exposicions són de dos tipus, atenent a la seva mida: de petit format i de format mitjà. En tots dos casos hi ha un comissari o comissària que fa la tria de documents i un documentalista que els localitza, i pot ser personal de la BC o extern.

Les de petit format tenen lloc a l'entrada de la BC, a l'Espai Zero. Aquest tipus de mostres disposen de sis vitrines amb capacitat per a uns 60/70 documents, depenent de la mida. Van acompanyades d'un tríptic on es relacionen les peces que es mostren. Aquest tríptic és la constància escrita del que hi ha a l'exposició, és com un petit catàleg. A l'entrada de l'exposició hi ha un cartell i un plafó explicatiu del que es mostra. La periodicitat d'aquestes exposicions és cada 6-8 setmanes i la programació es duu a terme anualment.

Les de format mitjà, en canvi, tenen lloc en una sala d'exposició d'uns 100 m². Aquestes requereixen un muntatge específic per a cadascuna. Això significa que s'ha de comptar amb els serveis de dissenyadors del muntatge, un dissenyador gràfic i una empresa que fabriqui i munti el projecte triat. Depenent del disseny, es poden mostrar unes 120-130 peces. Aquestes exposicions s'acostumen a acompanyar d'un catàleg, realitzat per la mateixa persona que fa el comissariat de l'exposició. D'aquestes exposicions se'n fan una o dues l'any, amb una antelació d'un a dos anys.

Tot seguit, doncs, a títol informatiu i per il·lustrar amb exemples l'anterior, es farà una relació dels títols de les mostres dels darrers cinc anys: *Albéniz, el gran improvisador* (20 d'abril-15 de juny de 2009; *Isabel Serrahima (1934-1999)*.

Trajectòria d'una artista (1-20 d'abril de 2009); *Emili i Santiago Brugalla, el seu llegat patrimonial* (2-28 de març de 2009); *Agustí Bartra, el poeta de totes les cares* (14 de gener-28 de febrer de 2009); *Els escriptors castellanencs i les Normes del 32* (1 de desembre de 2008-12 de gener de 2009); *Nin-Culmell i la Biblioteca* (3-30 de novembre de 2008); *Cinquantè aniversari del Congrés Internacional d'Ex-libris de Barcelona* (1-11 de juliol de 2008); *El 125è aniversari del II Congrés Catalanista de 1883. Cap al catalanisme polític* (14 de maig-14 de juliol de 2008); *Ab initio. Les lletres catalanes, un univers cultural* (15 d'abril-15 de juny de 2008); *L'escena catalana a la BC. Llegir, escoltar, veure* (11 de maig-13 de març de 2008); *En l'esperit de Josep Trueta. Un científic a la Biblioteca de Catalunya* (31 d'octubre-30 de novembre de 2008); *La Guerra de Successió. La informació al carrer* (11 de gener-11 de març de 2008); *Mercè Llimona* (19 de desembre- 19 de febrer de 2008); *Biblioteca de Catalunya, 100 anys. 1907-2007* (durant l'any 2007); *Els gravadors Abadal i la col·lecció de la BC* (31 d'agost-30 de setembre de 2007); *Primeres subscripcions de revistes a la Biblioteca de Catalunya* (2007); *90è aniversari de la Secció de Música de la BC* (2007); *Rusiñol. Obra impresa* (1-31 de març de 2007); *Escolta i visiona* (26 d'octubre de 2006-7 de gener de 2007); *El centenari del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (10 d'octubre de 2006-8 de gener de 2007); *Carnets històrics de la Biblioteca de Catalunya* (20 de juny-20 de setembre de 2006); *L'espai, el treball i els dies: les dones a la Santa Creu* (2006); *Josep M. Madorell, il·lustrador* (2006); *El llegat de Joaquim Homs. 1906-2003* (2006); *La Lola de la Figuera. Una història poc coneguda del Montseny* (Exposició itinerant. 14 de desembre de 2005-22 de gener de 2006); *Col·leccions privades, llibres singulars* (15 de novembre de 2005-15 de gener de 2006); *Descobrint els clàssics. Robert Graves a la BC* (14 d'octubre-9 de novembre de 2005); *El Quixot. Un heroi de paper, els papers d'un heroi* (27 d'octubre de 2005-31 de gener de 2006); *Temps de viatjar* (4 de juliol-16 de setembre de 2005); *L'art d'enamorar: 100 anys d'estratègies* (22 d'abril-30 de juny de 2005); *Ex-libris. Exposició virtual; De Rupert de Nola a Ferran Adrià. Llibres de cuina a la BC* (2005); *Verdaguer, un geni poètic* (2005); *Dalí, una vida de*

llibre (25 de novembre de 2004-6 de març de 2005); *Hermenegildo Miralles, arts gràfiques i enquadernació* (20 d'abril-18 de juny de 2004).

Cal afegir que la Biblioteca de Catalunya, en la seva pàgina web només hi fa constar les exposicions relatives al darrer lustre. I d'entre aquestes exposicions, tan sols són quatre les que han estat penjades en línia i a dia d'avui encara es poden consultar virtualment. És el cas d'*Exposicions Virtuals (Ex-libris)*; *El llegat de Joaquim Homs*; *Verdaguer, un geni poètic*; i *Dalí, una vida de llibre*. Tenint present que el fet de realitzar una exposició virtual té un cost força important, és cert que aquest és un recurs poc explotat per la BC, tot i que permetria la perennitat de les exposicions una vegada aquestes s'han desmuntat físicament. De nou, la majoria de les mostres que realitza la Biblioteca de Catalunya, són molt interessants i curioses, en gran mesura, i és el fet de la manca de difusió allò que fa coixejar el seu impacte social.

Com a apunt final, cal remarcar que la majoria d'exposicions, ja sigui per la seva temàtica o pel significat del personatge il·lustre que la protagonitza, destil·len cert caire nacionalista. Aquest és un dels trets distintius bàsics de la Biblioteca de Catalunya, com a dinamitzadora de la cultura catalana i símbol nacional del seu patrimoni.

2.4. LES PUBLICACIONS I LA BOTIGA VIRTUAL

Una de les iniciatives endegades per la BC que, *a priori*, sembla que poden tenir un contacte més directe amb l'usuari és la publicació de documents. En aquest cas, els documents editats són de diversa naturalesa: assaig, reedicions d'obres descatalogades, poesia, novel·la, entre altres.

Les categories on s'emmarquen les publicacions de la Biblioteca de Catalunya es podrien classificar en les següents: llibres, publicacions digitals gratuïtes i audiovisuals, a més d'altres productes com ara punts de llibre o posavasos.

Dins els llibres que edita BC s'hi troben catàlegs d'exposicions, assajos, anuals, normatives i publicacions tècniques, catàlegs de manuscrits, documents gràfics i musicals, etc.

Per tal d'adquirir-los, l'usuari pot fer-ho a través d'una botiga virtual, tot estalviant-se despeses d'intermediaris i desplaçaments. Aquesta és una iniciativa molt positiva i d'acord amb les tendències actuals dels consumidors, on Internet ha esdevingut un canal més d'adquisició de productes quotidians.

Un petit inconvenient és, de nou, relatiu a la difusió al públic general: les publicacions de la BC no són adquiribles a llibreries convencionals, sinó només a través de la xarxa i a llibreries de la Generalitat. Amb això, s'està retornant a la línia a què s'està fent referència al llarg d'aquestes pàgines: si es vol apropar la BC i tot allò que hi té relació, cal fer-ho a través de mitjans convencionals; si no és així, sempre s'estarà reduint el públic potencial a aquell especialista, estudiós i, per extensió, en certa mesura elitista, que és aquell que acostuma a accedir freqüentment a la BC.

2.5. JORNADES, CAMPANYES I ACTIVITATS PER A LA VISIBILITAT DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

A més de les exposicions temporals i les publicacions de la Biblioteca de Catalunya, esmentades anteriorment, cal dir que al llarg de l'any, la BC realitza una sèrie d'activitats que tenen per finalitat fer arribar al públic català -barceloní- la col·lecció que ha anat formant des dels seus inicis.

D'aquesta manera, algunes iniciatives realitzades últimament han estat conferències commemoratives o lectures i comentaris de poemes. Aquestes probablement siguin d'abast més minoritari, ja sigui perquè no és fàcil assabentar-se de la seva existència, o bé perquè són massa especialitzades, la qual cosa, contradiu en certa manera aquesta voluntat de difusió universal recollida en la missió de la BC.

D'altra banda, la visibilitat de la Biblioteca també es fa palesa a través de la col·laboració en congressos nacionals i internacionals, mitjançant concerts d'autors relacionats amb el fons de la BC, mitjançant la col·laboració en exposicions, tenint una oferta de teatre constant i de qualitat, així com constituint l'Associació d'Amics de la Biblioteca de Catalunya. De nou, sembla que totes aquelles activitats en què la BC es dona a conèixer siguin més aviat enfocades vers l'àmbit acadèmic, molt endogàmic, i no tant ampliant nous públics.

Tot i que és discutible la seva efectivitat i el seu impacte en la societat, la BC organitza anualment jornades de portes obertes amb la possibilitat de realitzar una visita guiada al seu edifici el dia de Sant Jordi.

Un altre dels serveis que ofereix la BC són les visites guiades als docents. Així, els professors d'estudis universitaris poden impartir classes teòrico-pràctiques als estudiants, utilitzant peces del fons de la BC. A més, es fan sessions específiques per a l'alumnat del treball de recerca. La BC també fomenta sessions de formació d'usuaris que permeten a aquests conèixer les eines fonamentals de recerca i localitzar la informació necessària. El programa d'aquestes sessions pràctiques inclou una explicació sobre les funcions de la BC i la seva missió, tot fent especial èmfasi en l'ús dels catàlegs, els passos per demanar els documents i els serveis que ofereix.

Però no es podia obviar el clàssic servei de visites guiades per a grups, tenint en compte que la BC es vol posicionar com a entitat patrimonial de primer ordre. La Biblioteca de Catalunya, a més del valuós fons bibliogràfic que custodia, està ubicada en un edifici de gran interès històric, l'Antic Hospital de la Santa Creu.

3. OBJECTIUS ESTRATÈGICS PER ALS PROPERS ANYS

No va ser fins al 2004 que la Biblioteca de Catalunya va donar a conèixer el seu primer pla estratègic institucional per al període 2004-2008, amb la declaració d'intencions de fer de la BC una biblioteca oberta a totes les persones, fiable com a biblioteca nacional i útil a la societat d'avui dia.

La BC, conscient que el paper de les biblioteques a l'actualitat ja ha passat el model tradicional del segle passat com a dipositària i prestadora de llibres, com tantes d'altres biblioteques de la mateixa índole, exerceix d'agent bàsic de difusió cultural i de creació del coneixement, susceptible de ser útil i utilitzada.

El Pla Estratègic 2009-2012 contempla la realització de diverses accions de caire ben divers (remodelacions arquitectòniques, noves formes de finançament, conservació i restauració dels documents, reconeixement laboral dels treballadors, millora del servei, actualització del sistema informàtic, adaptacions a les normatives bibliogràfiques internacionals, etc.), però que té en la difusió del seu patrimoni una de les seves màximes prioritats.

La difusió, doncs, un dels tres elements clau en la missió de la Biblioteca de Catalunya, és probablement aquella fita que pot tenir una incidència més directa en la societat i en la recepció que aquesta en fa del fons. Amb això, el present Pla Estratègic té en el seu primer punt la intenció de "consolidar la Biblioteca com a referent cultural". Això es traduirà, segons es pretén, en una "programació estable i consolidada d'activitats culturals per difondre les seves riqueses bibliogràfiques", i transmetent una marca d'identitat patent d'entrada en el mateix edifici de l'antic Hospital de la Santa Creu. Malgrat tot, en aquest pla tan sols s'especifica la voluntat de "recuperar l'espai públic i fer accions per donar a conèixer l'edifici i l'entorn". Probablement aquesta manca de concreció d'accions sigui símptoma d'una falta de recursos - ja siguin econòmics o bé d'iniciatives- que impedeixen avançar en aquest augment de visibilitat pública i social de la BC.

Però la intenció de la BC d'estendre el seu fons i la seva riquesa patrimonial no acaba en la societat catalana, sinó que intenta fer-ho extensible a l'àmbit internacional. D'aquesta manera, en el Pla Estratègic per al proper trienni, vol millorar aquest posicionament extraterritorial tot continuant activament la participació a Europeana, incrementant la presència de l'activitat de la Biblioteca en publicacions especialitzades d'àmbit internacional, i prenent aconseguir un posicionament millor dels continguts que difon la BC per augmentar la visibilitat de la mateixa biblioteca i la cultura catalana.

Les fites anteriors es prenen palesar, segons aquest document estratègic, en accions concretes com ara contribuir en les iniciatives i programes europeus de difusió del patrimoni; implicar-se en la recerca en preservació digital; incrementar la presència dels experts de la BC a fòrums internacionals; i incrementar la presència del patrimoni i la cultura catalana mitjançant projectes i continguts a Internet, especialment als d'àmbit europeu.

4. CONCLUSIONS I PROPOSTES DE MILLORA

Al llarg d'aquestes pàgines s'han analitzat aquells principals canals de difusió que la BC utilitza per tal de donar veu al seu patrimoni, i s'han remarcat algunes de les iniciatives més rellevants de les biblioteques internacionals puntals i més influents en l'actualitat. A continuació, tot tenint en compte el context català i les seves possibilitats, s'ha arribat a algunes conclusions sobre la qüestió, a partir de les quals s'oferiran possibles propostes que podrien millorar i augmentar la visibilitat i la presència de la BC a la societat catalana.

En primer lloc, és necessari palesar que existeix un problema recurrent en tots els àmbits on la digitalització dels fons és una de les màximes preocupacions. Una institució que s'amoïna per preservar el seu patrimoni denota una consciència de voluntat de conservació dels seus continguts a les generacions futures. I, per ara, sembla que la informàtica ha ofert les millors eines per dur-ho a terme. Malgrat tot, aquesta no és invulnerable al pas del temps, i els formats en què s'estan emmagatzemant aquests fons, tenen una data de caducitat (pdf, gif, jpg...) que provocarà que d'aquí a uns anys es torni a tenir el mateix problema. Com que aquest és un tema que afecta arreu -no és un problema local-, tal vegada seria eficaç crear xarxes internacionals que treballessin per unificar criteris i establir formes més perennes de conservar els documents en format digital i retardar-ne l'obsolència.

Una segona proposta aniria lligada amb el fet de la descentralització de la biblioteca. Tal com el seu nom indica, la Biblioteca de Catalunya és la biblioteca nacional del país i, com a tal, el custodia i representa a partir dels seus documents. La visibilitat del seu fons és, en darrera instància i com a conseqüència, la visibilitat de Catalunya com a país, transmesa a través del seu patrimoni identitari. Amb això, s'entén que existeixi una seu central a la capital, Barcelona, però resultaria efectiu que la BC implantés la seva presència en diferents punts de la geografia catalana. Si bé esdevindria una despesa considerable establir subseus a cada capital de província, si més no, seria interessant que aquesta hi fos present, encara que fos acomplint la

funció de biblioteca d'estudi i consulta (amb fons secundari relatiu a la zona: Girona, Tarragona i Lleida), i que permetés l'accés a tot el fons. Una altra opció seria potenciar la seva presència fora de Barcelona gràcies a activitats realitzades a centres cívics o culturals, estands a fires literàries, biblioteques municipals i d'altres iniciatives similars en l'àmbit local.

Seguidament, un tercer punt força relacionat amb l'anterior, seria plasmar de manera concreta les iniciatives formulades als objectius estratègics. Seria necessari materialitzar aquestes idees, dotar-les de solidesa, per evitar que no quedin tan sols en propostes, i poder exportar-les directament als usuaris mitjançant una programació contundent, atractiva i participativa.

Un dels postulats principals de la Biblioteca de Catalunya relatius a la difusió del seu patrimoni passa especialment per la seva presència a la xarxa. La pàgina web de la BC (www.bnc.cat) té un milió d'usuaris anuals, en front els 50.000 usuaris físics. És a partir d'aquesta dada que caldria un replantejament del recompte d'usuaris, tot apreciant que els que ho fan a través de la xarxa en són una nova tipologia, però no per això de menys categoria.

Malgrat tot, és evident que Internet és una eina bàsica i essencial per situar una institució, però també és cert que probablement no sigui suficient amb Internet per difondre's al públic general. Aquesta qüestió en planteja, novament, una altra: la difusió a través de la xarxa és realment difusió, o només posa unes eines a l'abast dels experts que fan recerca específica sobre temes concrets? Si el que es vol és fer públic el fons a la societat, s'ha de començar per evitar l'especificitat i l'academicisme, obrir les mires i adaptar-se a les necessitats i interessos globals de la població i el públic no expert. Quines possibilitats ofereix la xarxa per arribar als usuaris? Actualment el sistema d'un *newsletter* periòdic -normalment setmanal, quinzenal o mensual- permet mantenir al dia els usuaris registrats sobre les activitats de la institució, a més d'anar-los recordant la seva existència per tal de no perdre'n el contacte i produir-ne certa fidelització.

En cinquè lloc, la riquesa d'una biblioteca com la de Catalunya es podria veure augmentada si aquesta diversifiqués la seva oferta. Cal un canvi de mentalitat que aposti per una biblioteca que no només ofereix el servei de préstec i de consulta de llibres. L'important és atraure públic que normalment no freqüenti la biblioteca (o les biblioteques, en un sentit més ampli), perquè és cert que sovint aquest tipus d'institució no és prou atractiva, *a priori*, més enllà de les seves funcions bàsiques. D'aquesta manera, la clau està en la pluridisciplinarietat, a no tancar-se en un sol àmbit -el del propi fons-, sinó propiciar la relació entre temàtiques, tot ampliant els punts de mira, i oferint visions enriquidores i originals que despertin l'interès general. I això hauria de ser aplicable a tots els àmbits: exposicions, conferències, cursos, tallers... que s'organitzessin a la BC. La flexibilitat a l'hora de programar és essencial, així com l'establiment de ponts entre diverses disciplines, independentment del propi patrimoni. Caldria cercar allò universal en allò local de manera que l'interès fos general alhora que manté les característiques essencials de la missió d'una biblioteca nacional.

Si es volgués tirar endavant la idea del paràgraf precedent, amb molta probabilitat seria precisa la cooperació amb d'altres institucions, tant en l'àmbit nacional com internacional, i on la proactivitat hi tindria un paper central. La col·laboració amb entitats afins assegura una menor despesa i una major riquesa en difusió i continguts, perquè diversifica esforços i amplia horitzons. Un clar exemple es troba en la BNF i el seu préstec d'obres a la Fundació Caixa Catalunya (La Pedrera) per a l'exposició sobre estampes japoneses l'any 2008. D'aquesta manera, la institució que deixava les obres no s'havia de preocupar més que de temes de conservació preventiva (en la cessió dels objectes), perquè la resta anava a càrrec de la institució que acollia la mostra. Així, el seu patrimoni va veure la llum més enllà de França, i a través de l'exposició, la institució es va exposar, que és una manera indirecta de fer-se veure i estar present.

Pel que fa a la política d'exposicions, paral·lelament, seria interessant plantejar-se una renovació en les propostes de programació, més properes a les

tendències actuals per desmarcar-se i ocupar un lloc en l'oferta expositiva de la ciutat. Caldria que la BC aprofités aquesta centralitat enmig de la ciutat, i creés un nou espai expositiu que competís amb d'altres espais similars, tot allunyant-se de la concepció de biblioteca, per adquirir la categoria de centre d'exposicions. Això, molt probablement, revertiria en la manera de veure la biblioteca per part dels usuaris, malgrat que ja implicaria un pla de comunicació amb alguns costos afegits. Per oferir singularitat i renovació en l'oferta, iniciatives com ara "l'obra del mes" entorn la qual es realitzessin un seguit d'activitats, podria ser interessant. I un altre aspecte, molt recurrent en algunes biblioteques, és l'opció de poder visitar l'exposició en línia, de manera molt gràfica però també completa pel que fa a continguts (textos, bibliografia complementària...).

Qualsevol organització reconeix que no pot arribar a tots els visitants del mercat. És possible que els visitants potencials siguin massa nombrosos, estiguin massa escampats o tinguin necessitats, desitjos i preferències diferents. A més, qualsevol proposta d'interpretació no es pot acomodar de la mateixa manera als diferents tipus de visitants. Per això, la BC hauria d'identificar els seus públics objectius i emprendre iniciatives específiques per arribar-hi i servir-los. Les característiques dels visitants, les seves aspiracions, desitjos, orígens, educació, etc., condicionaran en part l'oferta. Per tant, val la pena fer-se les següents preguntes sobre els visitants potencials: qui són, com s'hi pot contactar i quin mètode de promoció es pot emprar, quin missatge s'ha de transmetre, com cal abordar la promoció, quins serveis es demanden, etc. Per aquest motiu, i tal com demostren els exemples nacionals i internacionals, el segment de població de la tercera edat, i molt especialment l'infantil i el familiar són alguns dels quals caldria explotar, i que avui dia, la BC sembla no fer-ne gaire cas. Atraure el públic infantil no tan sols crearia nous usuaris potencials per a d'altres activitats, sinó que apropiaria les famílies i probablement les fidelitzaria.

Finalment, després d'aquest brevíssim esbós de propostes per a una millora de la visibilitat de la Biblioteca de Catalunya a la societat, cal no oblidar un aspecte

primordial per tal que tot l'anterior pugui tenir efectes: la creació del concepte d'imatge i de marca. La imatge és una representació mental dels atributs i beneficis percebuts del producte o servei. Es podria definir com la suma de creences, idees i impressions que la gent té sobre una entitat. La imatge incorpora associacions afectives positives, negatives o neutres, tot i que una imatge neutra acostuma a ser el resultat d'una falta de notorietat del lloc, cosa que tal vegada succeeixi amb la BC. La imatge es pot crear a través de símbols: marques, logotips i eslògans associats al producte cultural. Els símbols, en especial la marca, ajuden a identificar un producte en particular i a distingir-lo de la competència¹³. Aquesta és la direcció cap a on hauria de caminar la Biblioteca de Catalunya per tal d'obtenir el seu lloc en el mercat, però també en la consciència de cada ciutadà del país.

¹³ Idea extreta de *Marketing del patrimonio cultural*, de Carmen Camarero Izquierdo i María José Garrido Samaniego, Ediciones Pirámide, Madrid, 2008, pàg. 130-133.

5. BIBLIOGRAFIA

❖ Llibres

- Borges, Jorge Luis, *Ficciones*, Alianza Editorial, Madrid, 2004.
- Camarero Izquierdo, Carmen i Garrido Samaniego, Maria José, *Marketing del patrimonio cultural*, Ediciones Pirámide, Madrid, 2008.
- Manguel, Alberto, *Una historia de la lectura*, Lumen, Barcelona, 2005.

❖ Articles

- Allendez, Patricia Mónica, *El impacto de las nuevas tecnologías en la competencia laboral del bibliotecario del siglo XXI*, dins la revista Biblio., any 5, núm. 17, gener-març del 2004, pàg. 25-35.
- Altarriba, Núria i Planet, Anna Maria, *Biblioteques nacionals: estat de la qüestió*, dins *Bibliodoc: anuari de biblioteconomia, documentació i informació*, 1999, p 63-74.
- Cordón, José Antonio, *El depósito legal y los recursos digitales en línea* dins Jornadas sobre bibliotecas nacionales “Las bibliotecas nacionales del siglo XXI”, celebrades a València entre el 18 i el 21 de maig de 2005.
- Danschin, Guadalupe, *Bibliotecas virtuales, nuevas tecnologías y su impacto social en los usuarios*. Inèdit. 2003.
- Fernández, Víctor Ángel, *Internet y las bibliotecas: ¿mayor cantidad de información o más dificultades para satisfacer las necesidades?*, dins ACIMED 2001; 9(3): pàg. 271-220.
- Jorba, Manuel, *La Biblioteca de Catalunya com a biblioteca nacional*, revista ITEM, número 19, pàg. 7-10, 1996.
- Lluca Fonollosa, Ciro, *Webs sempre accessibles: les biblioteques nacionals i els dipòsits digitals nacionals*, dins la revista BID, textos universitaris de Biblioteconomia i Documentació, número 15, desembre de 2005.
- Sánchez, Marlery, *Bibliotecas electrónicas, digitales y virtuales: tres entidades por definir*, Editorial Ciencias Médicas, La Habana, 2002.

❖ **Recursos electrònics**

- Serra, Eugènia, *La Biblioteca de Catalunya a Europeana*, a http://www20.gencat.cat/docs/Biblioteques/Tematic/Documents/Arxiu/Noticies/digitalitzacio_cultura_catalunya/Europeana.pdf. [Consulta: març i abril 2009].
- *Agenda de Lisboa* (UE), http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_es.htm, [Consulta: abril 2009]
- UNESCO, *Carta per a la preservació del patrimoni digital*, 2003, (http://portal.unesco.org/ci/en/files/13367/10676067825Charter_es.pdf/Charter_es.pdf). [Consulta: abril 2009]
- PADICAT (Catalunya), www.padicat.cat, [Consulta: abril 2009]
- European Digital Library Project (UE), <http://www.edlproject.eu>, [Consulta: abril 2009].
- Europeana (UE), <http://www.europeana.eu>, [Consulta: abril 2009].
- Biblioteca de Catalunya (Catalunya). www.bnc.cat, [Consulta: març-maig 2009].
- Bibliothèque Nationale de France (França). www.bnf.fr, [Consulta: maig 2009].
- New York Public Library (Estats Units). www.nypl.org, [Consulta: maig 2009].
- National Library of Canada (Canadà). www.collectionscanada.gc.ca, [Consulta: maig 2009].